

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Lapin hyvinvointialueen asiantuntijalausunto

HE 189/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Tausta: Alijäämän kattamista koskevaa sääntelyä muutettaisiin väliaikaisesti siten, että valtionvarainministeriö voisi tietyn edellytyksin myöntää mahdollisuuden kattaa kertyneet alijäämät vuoden 2027 tai vuoden 2028 loppuun mennessä niille hyvinvointialueille, joille se on välttämätöntä lainsäädännön noudattamiseksi.

Lisäksi hyvinvointialueiden investointisuunnitelman laatimista ja toimittamista koskevia määräaikoja muutettaisiin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Ehdotettu alijäämän kattamismääräajan jatkamista koskeva sääntely olisi voimassa 31.12.2029 asti.

Lapin hyvinvointialueen lausunto

Lapin hyvinvointialue pitää ehdotettuja toimenpiteitä oikeasuuntaisina, mutta riittämättöminä ja aivan liian myöhään aloitettuina. Valtionvarainministeriö päätti 17.6.2025 käynnistää hyvinvointialueesta annetun lain 122 §:ssä säädetyn arviointimenettelyn Lapin hyvinvointialueella, joten ehdotettu väliaikainen muutos ei suoranaisesti koske Lapin hyvinvointialuetta.

Valtio päätti keväällä 2025 käynnistää arviointimenettelyn kolmella hyvinvointialueella. Lakiesityksessä arvioidaan (s. 8), että uusien arviointimenettelyjen käynnistäminen on todennäköistä. Erilaiset poikkeusmenettelyt (arviointimenettely, lainanottovaltuuden muuttaminen, lisärahoitus) ovat käytännössä nousseet poikkeuksista pääsäännöksi. Nämä pääsäännöksi muuttuneet poikkeusmenettelyt sitovat huomattavasti ja tehottomalla tavalla virkakunnan aikaa sekä ministeriöissä että hyvinvointialueilla. Tämä ei ole kokonaisuuden kannalta ollenkaan järkevää vaan päinvastoin syö aikaa ja resursseja aidolta uudistamiselta. Hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmän monista valuvioista johtuen yksinkertaisinta ja selkeintä olisikin, että lakiesityksen mukainen väliaikainen sääntely ulotettaisiin koskemaan kaikkia hyvinvointialueita alijäämän suuruudesta riippumatta, jolloin arviointimenettelyn kaltaiset poikkeusmenettelyt jäisivät aidosti poikkeuksiksi ja työpanosta sekä ministeriöissä että hyvinvointialueilla voitaisiin käyttää aitoon uudistamiseen.

Yksittäisten hyvinvointialueiden arviointimenettelyjen sijasta arviointimenettelyn kohteeksi tulisi kiireellisesti ottaa hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmä kokonaisuutena. Kaikille hyvinvointialueille tulisi tarjota mahdollisuus kattaa vuosina 2023-24 kertynyt alijäämä muulla tavoin kuin kerryttämällä ylijäämää kustannuksia leikkaamalla. Kyseeseen voisi tulla esim. yrityssaneerauksen kaltainen menettely, jossa hyväksytään tiukka toimenpideohjelma talouden tervehdyttämiseksi, mutta samalla leikataan velkojen eli hyvinvointialueiden

tapauksessa alijäämien määrää. Vaihtoehtoisesti tai yhdistettynä edelliseen voisi tulla kyseeseen mahdollisuus muuttaa vuosina 2023-24 kertyneitä alijäämiä jonkinlaiseksi pääomalainaksi, jolle maksetaan kohtuullinen korko ja jota voidaan lyhentää hyvinvointialueen päätöksillä alueen taloustilanteen mahdollistamalla tavalla. Tämä olisi oikeudenmukainen ratkaisu myös niitä alueita kohtaan, jotka ovat onnistuneet alkuvuosina merkittävästi sopeuttamaan toimintaansa talouden tasapainottamiseksi. Edellä mainitut järjestelyt vaativat muutoksia lainsäädäntöön. Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa yksittäisten hyvinvointialueiden taloustilanteen korjaamisen lisärahoitusta myöntämällä. Lakiesityksessä todetaan (s. 9), että lisärahoitusta ei myönnetä alijäämän kattamiseen. Lakiesityksessä jää tuomatta esiin, että vaatimus alijäämän kattamisesta kohtuuttoman lyhyellä aikataululla voi kuitenkin johtaa lisärahoituksen ehtojen täyttymiseen eli siihen, että rahoituksen taso vaarantaa palveluiden järjestämisen perusoikeuksien toteuttamisen turvaavalla tavalla. Valtionvarainministeriön näkemys on hiukan kärjistäen ollut tähän saakka sellainen, että lisärahoitusta on mahdollista saada vasta kun vanhukset ja vammaiset jäävät heitteille, sairaat hoitamatta ja tulipalot sammuttamatta. Itä-Suomen hallinto-oikeuden päätöksen (2306/2025, 15.10.2025, ei lainvoimainen) mukaan hyvinvointialueita koskevaan lainsäädäntöön on sisällytetty menettelytavat, kuten lisärahoitus ja arviointimenettely, joilla viime kädessä valtio pyrkii turvaamaan lakiin perustuvien palveluiden järjestämisen. Hyvinvointialueiden rahoituslain mukaista lisärahoitusta varten hyvinvointialueiden rahoituksessa on vuonna 2026 varattu 1 milj. euroa, mikä on sama määrä kuin vuodelle 2025. Lisärahoitukseen ehdotettu nimellinen määräraha osoittaa sen, että hyvinvointialueiden rahoituslain mukainen lisärahoitus ei todellisuudessa ole lainkaan väline hyvinvointialueiden rahoitusvajeen kattamiseen lakisääteisten velvoitteiden huolehtimisen mahdollisesti vaarantuessa oikeuskanslerin antamasta ratkaisusta (OKV/3069/10/2024, 23.4.2025) poiketen.

Lapin hyvinvointialue on yksi kolmesta arviointimenettelyssä olevasta hyvinvointialueesta. Arviointimenettelyssä on keskitytty pelkästään hyvinvointialueen toiminnan arviointiin. Käsittelystä on tiukasti rajattu pois sen arvioiminen, onko hyvinvointialueen rahoitus oikeasuuruinen ja onko rahoituksen perusteissa korjattavaa. Kaikilla arviointimenettelyssä olevilla hyvinvointialueilla on merkittäviä rahoitusjärjestelmästä johtuvia ongelmia rahoituksen määrässä. Keski-Suomen hyvinvointialueen rahoituksen pohjana olevat diagnoositiedot ovat poikkeuksellisen puutteelliset. Itä-Uudenmaan hyvinvointialue ja Lapin hyvinvointialue menettävät huomattavan määrän rahoitusta siirtymätasausvähennyksen vuoksi. Osana arviointimenettelyä tulisi säännönmukaisesti arvioida myös hyvinvointialueen rahoitusta ja sen oikeellisuutta. Tämä ei välttämättä vaadi lainsäädäntömuutoksia vaan on toteutettavissa käytäntöjä kehittämällä, mikä voi kuitenkin vaatia poliittista tai hallinnollista ohjausta kehittämisen tueksi.

Lapin hyvinvointialueella kuten muillakin hyvinvointialueilla on suuri huoli siitä, että hyvinvointialueiden eriytymiskehitys voimistuu entisestään, nettokustannusten vuosittaisissa muutoksissa on merkittävää vaihtelua hyvinvointialueiden kesken. Rahoitusjärjestelmän 'valuviat' ovat voimistuneet ja voimistavat jatkossa entistä enemmän jo meneillään olevaa eriytymiskehitystä. Lakiesityksessä todetaan (s. 6), että vuoden 2025 puolivuotisraportoinnin tilinpäätösennusteiden mukaan kymmenen aluetta tekisi edelleen alijäämää vuonna 2025 ja nämä alueet ovat pääasiassa alueita, joilla on suurimmat kertyneet alijäämät. Lapin hyvinvointialueella kuten muillakin hyvinvointialueilla ymmärretään kyllä julkisen talouden tilanne. Sopeuttamista on jatkettava, mutta sopeuttaminen on tehtävä realistisesti ja lakisääteiset palvelut turvaten. Tärkeää on, että rahoitusjärjestelmä vakautetaan ja ns. nollasummapelistä luovutaan. Hyvinvointialueiden rahoituksen ns. nollasummapeli perustuu järjenvastaiseen ajattelutapaan, että yhden alueen lisääntynyt sairastuvuus tervehdyttäisi toisen alueen väestöä. Rahoitus tulee perustua pääosin palvelutarpeeseen, mutta

palvelutarve tulee määritellä nykyistä yksinkertaisemmin. Siirtymätasauksesta tulee luopua ainakin niiden alueiden osalta, joiden rahoitusta siirtymätasaus jäisi leikkaamaan pysyvästi.

Lapin hyvinvointialueen kumulatiiviseksi alijäämäksi vuosilta 2023 ja 2024 on muodostunut 177,4 milj. euroa. Yli 60 % Lapin hyvinvointialueen alijäämästä em. vuosina on kertynyt siirtymätasauksesta, joka leikkaa Lapin hyvinvointialueen rahoitusta seuraavasti:

vuosi 2023	54,7 milj. €	310 €/asukas	61 % alijäämästä (90,3 milj. €)
vuosi 2024	52,9 milj. €	300 €/asukas	61 % alijäämästä (87,1 milj. €)
vuosi 2025	49,4 milj. €	280 €/asukas	
vuosi 2026	45,6 milj. €	252 €/asukas	
vuosi 2027	40,3 milj. €	221 €/asukas	
vuosi 2028	29,7 milj. €	161 €/asukas	
vuosi 2029	20,8 milj. €	112 €/asukas	(pysyvä siirtymätasaus)

(Hyvinvointialueiden siirtymätasaukset vuosille 2024-2029, <https://vm.fi/rahoituslaskelmat> 22.9.2025)

Siirtymätasauksen laskennassa verrataan hyvinvointialueelle lainsäädännössä olevien määräytymiskriteerien perusteella tulevaa rahoitusta siihen rahamäärään, mitä alueen kunnat ovat sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluihin ennen uudistusta käyttäneet. Mikäli kunnat ovat ilmoittaneet käyttäneensä rahaa enemmän kuin hyvinvointialue saa lakisääteistä rahoitusta, aluetta ikään kuin palkitaan lisärahoituksella. Mikäli kunnat ovat ilmoittaneet käyttäneensä rahaa vähemmän kuin hyvinvointialueelle kuuluisi tulla lakisääteistä rahoitusta, hyvinvointialuetta ikään kuin rangaistaan leikkaamalla rahoitusta.

Lapissa kunnat ovat ilmoittaneet käyttäneensä sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluihin vähemmän rahaa kuin hyvinvointialueelle lainsäädännössä olevien määräytymiskriteerien perusteella tuleva rahoitus edellyttäisi. Osa Lapin kunnista on kyennyt hoitamaan sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelunsa kustannustehokkaasti, mutta taustalla on myös huomattavia puutteita lakisääteisten velvoitteiden noudattamisessa.

Siirtymätasausleikkaus on aiheuttanut yli 80 % Lapin hyvinvointialueen alijäämästä vuosina 2023-2025 ja iso asukaslukuun suhteutettu alijäämä on vienyt Lapin hyvinvointialueen arviointimenettelyyn. Siirtymätasaukselta perustellaan sillä, että 'alueille annetaan aikaa sopeutua muuttuvaan rahoitukseen'. Lapin hyvinvointialueen ja muiden siirtymätasausleikkauksen piirissä olevien hyvinvointialueiden kannalta ilmaisu 'annetaan aikaa sopeutua muuttuvaan rahoitukseen' kuvaa tilannetta täysin vääristyneesti, jopa irvikuvallisesti. Siirtymätasaukselta voidaan toki pitää perusteltuna niiden alueiden kannalta, joilla laissa säädettyjen kriteerien nojalla määräytyvä rahoitus alenee suhteessa kuntien käyttämään rahamäärään ennen uudistusta. Kun rahoitusta leikataan tuntuvasti siirtymätasauksella, 'aikaa sopeutua muuttuvaan rahoitukseen' ei ole, vaan tilanne on aivan päinvastainen. Siirtymätasauksesta on välttämätöntä luopua ainakin niiden alueiden osalta, joiden rahoitusta siirtymätasaus jäisi leikkaamaan pysyvästi. Ei ole perusteltua, että tietyn tarkasteluhetken eli vuoden 2022 kuntien rahan käyttö sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluihin jäisi vaikuttamaan mm. rahoitusta leikkaavana tekijänä pysyvästi mm. palvelutarpeen muutoksen koko ajan vaihdellessa.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä saariston kehityksen edistämistä annetun lain muuttamisesta (luonnos 2.2.2026) ei näyttäisi olennaisesti vähentävän Lapin hyvinvointialueen siirtymätasausleikkausta tulevaisuudessakaan.

Lapin hyvinvointialue

Jari Jokela
hyvinvointialuejohtaja

Anne Räisänen
talousjohtaja

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 9 § mukaan vireillepanossa ja asian muussa käsittelyssä vaatimuksen kirjallisesta muodosta täyttää myös viranomaiselle toimitettu sähköinen asiakirja. Viranomaiselle saapunutta sähköistä asiakirjaa ei tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjistä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai eheyttä ole syytä epäillä.